

Före Bornholmsmodellen som metod för barns språkliga medvetenhet

– förutsättningar, förhållningssätt och material i fokus

Sammanfattning

Denna rapport belyser hur Före Bornholmsmodellen används i Jönköpings kommuns förskolor och vilka förutsättningar, förhållningssätt och arbetssätt som bidrar till barns språkutveckling och språkliga medvetenhet. Genom en enkätstudie, fokusgruppsintervjuer och observationer har användningen av modellen granskats. Resultatet visar att ett tydligt ledarskap, medveten systematisk implementering, kollegialt lärande och kontinuerlig uppföljning är avgörande för ett hållbart arbete. Rapporten visar också att Före Bornholmsmodellen kan stärka barns språkliga medvetenhet. I utvärderingen framhålls olika tillvägagångssätt i arbetet med Före Bornholmsmodellen. Dels när den integreras i den dagliga undervisningen och anpassas till barnens behov, dels när den följer Före Bornholmsmodellens givna struktur. Samtidigt lyfts utvecklingsområden kopplade till flerspråkighet, likvärdighet och systematiskt kvalitetsarbete. Rapportens slutsatser kan användas som stöd för det fortsatta utvecklingsarbetet med Före Bornholmsmodellen och andra utvecklingsinsatser i förskolan.

Innehållsförteckning

Inledning:	4
Syfte:	5
Frågeställning:	5
Bakgrund:	5
Språklig medvetenhet – fonologisk medvetenhet	5
LegiLexi	6
Före Bornholmsmodellen – Språksamlingar i förskolan	7
Tidigare forskning:	9
Likvärdighet	10
Genomförande:	10
Resultat	12
Resultat enkätstudie	12
Resultat fokusgruppsintervjuer utifrån SWOT	14
Resultat och analys utifrån observation och samtal	21
Diskussion	25
Slutsatser	29
Referenser	32
Bilaga 1	35
Bilaga 2	36
Bilaga 3	37
Bilaga 4	38
Bilaga 5	39
Bilaga 6	40

Inledning:

Språket är nyckeln till världen. Språk är makten över det egna livet, förmågan att tolka och förstå, att kommunicera om livsval, om att delta och påverka. Ett otillräckligt ordförråd riskerar att medföra social problematik och utanförskap. Frågor om språk handlar om välfärd, jämlikhet och demokrati (Jönköpings kommun, 2022).

Förskolorna i Jönköpings kommun har sedan höstterminen år 2022 prioriterat att arbeta med att öka förutsättningarna för barns språkutveckling. Syftet med språkutvecklingsarbetet är att stärka undervisningens kvalitet och öka utbildningens likvärdighet vad gäller alla barns och elevers språk- läs- och skrivutveckling i Jönköpings kommuns förskolor och skolor. Genom en tillgänglig och inkluderande undervisning och utbildning i förskola och skola som genomsyras av ett systematiskt språkutvecklande arbetssätt ska vi ge alla barn och elever:

- Ökade möjligheter att fullfölja sina studier
- Förutsättningar till en medvetenhet och stolthet över flerspråkighet
- Förutsättningar till ett aktivt deltagande i ett demokratiskt samhälle.

Inför det språkutvecklande arbetet togs en språkplan (Jönköpings kommun, 2022) fram med syftet att vara ett verktyg som stöd för planering och genomförande av ett språkutvecklande arbetssätt. Åtta språkpedagoger anställdes med placering på utvalda förskolor. En föreläsning om Före Bornholmsmodellen och att bygga ordförråd gavs som uppstart för det språkutvecklande arbetet för all förskolepersonal. Övrig kompetensutveckling och verktyg som har bidragit till tillgängliga förutsättningar i förskolepersonalens språkutvecklingsarbete är bland annat utbildningen språk- och kunskapsutvecklande förhållningssätt (SKUF), appen Förskoleutveckling (Mångfaldens förskola), Före Bornholmsmodellen, Tidig fonologisk träning (TIFT).

Ett av de viktigaste områdena att arbeta med i förskolan för att främja barns språk- läs- och skrivutveckling är avkodning och ordförståelse (Riad, 2024). Före Bornholmsmodellen är ett verktyg som används i flertalet av Jönköpings kommuns förskolor just för det ändamålet. Materialet används

på olika sätt. Den här rapporten bygger på en kritisk granskning av förskolans arbete med Före Bornholmsmodellen i Jönköpings kommun.

Syfte:

Att få kunskap om hur förutsättningar, förhållningssätt och material i Före Bornholmsmodellen kan bidra i arbetet med barns språkutveckling och språkliga medvetenhet.

Frågeställning:

Vilken roll spelar förutsättningar, förhållningssätt och material i användandet av Före Bornholmsmodellen i förskolan för att bidra till barns språkutveckling och språkliga medvetenhet?

De primära målgrupperna för rapporten är personal inom förskolan på alla nivåer; individnivå, organisationsnivå och huvudmannanivå.

Bakgrund:

Språklig medvetenhet – fonologisk medvetenhet

I språkplanen (Jönköpings kommun, 2024) beskrivs språklig medvetenhet och fonologisk medvetenhet:

Betydelsen av att stimulera barns glädje och nyfikenhet för språklig medvetenhet, har god vetenskaplig grund och är en viktig förutsättning för den tidiga läs- och skrivutvecklingen, både för barn som har och inte har majoritetsspråket som modersmål. Språklig medvetenhet kan definieras som förmågan att reflektera om eller kring språk med hjälp av språk, t.ex. att uppmärksamma språkljud, grammatiska och pragmatiska regler (hur en person anpassar det man ska säga till person/situation) eller ords betydelser.

Barn som riskerar att utveckla läs- och skrivsvårigheter ges bättre förutsättningar att utveckla läsförmåga om de har fått tidig stimulans i fonologisk medvetenhet, jämfört med om de inte får det. Fonologisk medvetenhet innefattar medvetenhet om den ljudmässiga sidan av exempelvis ord, rim, stavelser och språkljud (fonem).

LegiLexi

I det språkutvecklande arbetet i Jönköpings kommuns förskolor är Före Bornholmsmodellen en del. I LegiLexi mäts avkodning, språkförståelse och läsförståelse i åk 1. Genom att använda Före Bornholmsmodellen i förskolan kan det bidra till att utveckla barns språkliga medvetenhet, språkförståelse och ordförståelse. Bägge behövs för att främja läs- och skrivinläringen. Av de tre mätningssområdena i LegiLexi kan avkodning främst kopplas till den språkliga medvetenheten. Nedan följer en jämförelse av elevernas resultat i åk 1 mellan vårterminen 2022, och vårterminen 2026, när det språkutvecklande arbetet pågått nästan fyra år. De barn som gått i förskolan under den tid som det språkutvecklande förhållningssättet prioriterats har deltagit i LegiLexis tester sedan år 2025. De barn som deltagit i testet år 2026 var 4 år vid uppstarten av det prioriterade språkutvecklande arbetet. Observera att här jämförs två olika elevgrupper, eleverna som gick i åk 1 vårterminen 2022 och eleverna som gick i åk 1 vårterminen 2026. I tabellen mäts avkodning, språkförståelse och läsförståelse.

Eleverresultat åk 1 på skolor vårterminen 2022 och vårterminen 2026. LegiLexi avkodning, språkförståelse och läsförståelse.

Före Bornholmsmodellen – Språksamlingar i förskolan

Före Bornholmsmodellen är ett material att använda vid språksamlingar för två åldersnivåer i förskolan, 2,5 – 4 år och 4 – 6 år (Lundberg & Sterner, 2018). Materialet syftar till att barnen ska utveckla språklig medvetenhet, vilken har avgörande betydelse för den senare läsinlärnningen. Före Bornholmsmodellen består dels av en bok, *Före Bornholmsmodellen – Språksamlingar i förskolan*, dels består materialet av 150 bildkort samt en cd med inspelade sånger. Sångerna finns att tillgå på förlagets hemsida. Boken är indelad i fem delar. Den första delen, *Barnets tidiga steg mot språket*, beskriver förskolebarns språkliga utveckling. Den andra delen, *Pedagogiska förslag och riktlinjer*, beskriver förskolan som en språkutvecklande miljö samt ger en övergripande presentation av språksamlingarna. Del tre presenterar *språksamlingar för barn 2,5-4 år*, och del fyra presenterar *språksamlingar för barn 4-6 år*. Den femte delen är en *studiehandledning* med underlag för fem fortbildningsträffar som kan användas som utgångspunkt i implementeringsarbetet av språksamlingarna. I den delen tas även rektors betydelse för det språkutvecklande arbetet upp.

Totalt redogörs för 25 språksamlingar i boken, tio för de yngre barnen och femton för de äldre barnen. Varje språksamling består av ett program som innehåller rubrikerna: upprop, veckans ramsa, högläsning, sånglek (rörelselek), språklek och avslutning. Det finns dessutom förslag på uppföljande lekar och aktiviteter. Språksamlingarna följer en progression, vilket gör att de rör sig från det enklare till det mer komplexa efterhand.

I förskolan har vi en tradition av att använda rim och ramsor, sånglekar och rörelser tillsammans med barnen, ofta på ett spontant och improviserat sätt. I *Före Bornholmsmodellen – Språksamlingar i förskolan* finns ett mer systematiserat material, som kan användas för att stärka barns språkliga medvetenhet som i sin tur främjar språk-, läs- och skrivutvecklingen.

Sammanfattning av Före Bornholmsmodellen – Språksamlingar i förskolan

Här följer en kort sammanfattning från boken (Sterner & Lundberg, 2018, s 21). Materialet har ett kommunikativt perspektiv på språk med flera

former för att uttrycka sig och kommunicera såsom ansiktsuttryck, kroppsspråk, blickens riktningar, tonfall, satsmelodi osv.

Barn ses redan från födseln vara ”förprogrammerade” för kommunikation med andra människor. Föräldrarnas känslighet för barnets signaler främjar en trygg anknytning. Efter hand lär sig barnet att samordna blicken med den vuxne, ett delat uppmärksamhetsfokus. Förmågan att samordna uppmärksamhetsfokus med andra är en förutsättning för kommunikationen.

I Före Bornholmsmodellen riktas blicken mot barnets fonologiska medvetenhet som är en del av den språkliga medvetenheten. Författarna förklarar fonologisk medvetenhet som ”förmågan att uppmärksamma hur orden låter, och inte bara vad de betyder, t.ex. att barn kan höra att ord rimmar, att olika ord kan börja eller sluta med samma ljud, att de kan höra vad som blir kvar om de tar bort en del av ett ord” (Sternér & Lundberg, 2018, s 18). Det innebär medvetenhet om språkets formsida. Fonemisk medvetenhet, som är en del av den fonologiska medvetenheten, förklaras som ”förmåga att urskilja och manipulera språkljuden” (Sternér & Lundberg, 2018, s 21), språkets minsta byggstenar.

När det gäller flerspråkiga barn bygger de parallellt upp olika ljudsystem i sina språk. Naturligt har de då större motivation att reflektera över hur ord låter. I och med det brukar det inte vara så svårt för flerspråkiga barn att upptäcka språkets formsida. Därmed kan språklekar gå bra.

I studiehandledningen i boken framgår betydelsen av en tydlig struktur och en progression i språksamlingarna för arbetet med barns språkliga medvetenhet. Strukturen är särskilt viktig för barn som är i riskzonen för att utveckla läs- och skrivsvårigheter och har troligtvis inte samma betydelse för barn som har kommit långt i sin språkutveckling och språkliga medvetenhet. Därför rekommenderas språklekarna att göras i den ordning som boken anger. När och hur länge språksamlingarna genomförs måste avgöras och anpassas utifrån den enskilda barngruppen och varje enskilt barn. I boken ges exempel på hur språksamlingarna har delats upp med en kortare språksamling i veckan och språklekar regelbundet varje dag. Boken påminner oss också om att: – Ha roligt! under språksamlingarna.

Tidigare forskning:

Före Bornholmsmodellen bygger på forskning som visar goda effekter av insatser som genomförs med fokus på språklig medvetenhet, fonologisk medvetenhet (2023-09-17, personlig kommunikation, G. Sterner). Här refereras till två tidigare studier som har haft fonologisk medvetenhet i fokus.

På Åland har en 10-årig interventionsstudie genomförts utifrån tre syften (Kjeldsen, 2019). Det första syftet var att undersöka effekten av två olika träningsdoser, en dos på 60 % och en dos på 100 %. Det andra syftet var att undersöka långsiktiga effekter på ordavkodning och läsförståelse från år 1 till och med år 9. Det tredje syftet var att undersöka läsutvecklingen hos tränade och icke-tränade barn som bedömts med risk för läs- och skrivsvårigheter. Interventionens träningsprogram följde en ursprunglig dansk modell som prövats på Bornholm med 6-åriga barn, Bornholmsmodellen.

Resultatet visade att träning både på 60 % och på 100 % gav effekter på ordavkodning och stavning (Kjeldsen, 2019). Effekter på ordavkodning kvarstod till år 6 och effekter på läsförståelse till år 9. Alla barn som ingick i träningen drog nytta av den, men de barn som bedömts med risk för läs- och skrivsvårigheter, var de som tjänade mest på träningen med effekter på ordavkodningsförmåga och läsförståelse som bibehölls till år 9. I studien framkommer också att systematik, struktur och kontinuitet är viktiga faktorer för dessa positiva effekter.

Ytterligare en studie har genomförts i syfte att undersöka effekterna av fonologisk träning i förskolan på begynnande fonologisk förmåga och läsförmåga (Wolff & Gustafsson, 2022). Studien genomfördes i åtta svenska kommuner under två omgångar, dels sex veckor vid 4 år, dels sex veckor vid 5 år. I förskoleklass vid 6 år fick barnen ytterligare fonologisk träning. Barn som inte har svenska som modersmål är inkluderade i studien. Resultatet visar att barn utan risk för att utveckla läs- och skrivsvårigheter, verkar utveckla fonologisk medvetenhet spontant, medan barn i risk för dessa svårigheter inte gör det, men alla barn tjänar på fonologisk träning i grupp med andra barn. Därför är det viktigt att börja träna fonologisk medvetenhet tidigt.

Likvärdighet

I skollagen framkommer att förskolans utbildning ska vara likvärdig, hänsyn ska tas till barns olika behov och att förskolan ska sträva efter att kompensera för skillnader i barnens förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen. Forskning visar att förskolevistelse har en kompensatorisk effekt, vilken har störst positiv effekt för barn i familjer med lägre inkomst och utbildning (Dietrichson et al, 2020). Skillnaden i resultat mellan barn/elev ökar beroende på vilken utbildningsbakgrund vårdnadshavare har (Skolverket, 2009). För att den pedagogiska verksamheten i förskolan ska bidra till barns sociala, kognitiva och språkliga utveckling, förutsätter det dock en förskola med en verksamhet av hög kvalitet (Skolinspektionen, 2023). Förskolepersonalens kompetens är en av de allra viktigaste förutsättningarna för förskolans kvalitet.

Till detta kan relateras att Före Bornholmsmodellen har störst effekt på barn i risk för att senare få läs- och skrivsvårigheter. Att använda Före Bornholmsmodellen kan vara en metod för att utjämna skillnader i barnens förutsättningar.

Genomförande:

För att få bakgrundsfakta och en överblick om användandet av Före Bornholmsmodellen, startade genomlysningen med en enkätstudie som besvarades av rektorer och/eller biträdande rektorer, på alla förskoleområden i kommunen, totalt 26¹. Frågorna i enkäten handlade bl.a. om hur många avdelningar som använder Före Bornholmsmodellen, hur materialet används, enligt manual eller mer utvecklat, och vilket år arbetet med Före Bornholmsmodellen började, se bilaga 1. Dessa frågor fick rektor och/eller biträdande rektorer möjlighet att besvara under ett chefsmöte. Kompletterande uppgifter skickades in i efterhand.

Utifrån enkäten sammanställdes därefter intervjufrågor inför samtal i fokusgrupper, se bilaga 2 och 3. Det genomfördes fem fokusgruppsintervjuer där fyra grupper bestod av förskolepersonal från

¹ Vid besvarande av enkäten var det 26 förskoleområden i kommunen. Idag är det 27 förskoleområden i kommunen.

olika förskoleområden, med fem till sex deltagare i varje grupp, varav fem förstelärare och två nyckelpersoner ingick i grupperna. Den femte fokusgruppen bestod av sex språkpedagoger och två logopeder. I fokusgrupperna deltog totalt 29 respondenter från alla förskoleområden i Jönköpings kommun utom ett. Avsikten med att använda fokusgruppsintervjuer som metod var, dels att samla underlag till rapporten, dels att fokusgruppsintervjuerna skulle kunna bidra till erfarenhetsutbyte och utvecklande av ny kunskap genom frågeställningar och utvecklande av resonemang i gruppen (Wibeck, 2010).

Fokusgrupperna genomfördes under två dagar som fysiska möten. Under fokusgruppsintervjuerna spelades samtalen in med hjälp av mobil. Samtidigt fördes anteckningar. De inspelade samtalen har därefter transkriberats och sammanfattats med hjälp av AI (ChatGpt). Slutligen gjordes en kritisk granskning av den insamlade datan. För att säkerställa att AI fått med all värdefull information i transkriberingen har inspelningarna lyssnats igenom och minnesanteckningarna har studerats ytterligare. Viss komplettering gjordes utifrån detta.

Som komplement till rapporten har det även genomförts två observationer på två avdelningar i två olika förskoleområden. Syftet med besöken var att observera personalens förhållningssätt i mötet med barnen och hur de arbetar med materialet så att det blir meningsfullt och språkutvecklande för barnen. Som stöd i observationerna användes ett observationsschema, som hämtat inspiration från Frankenberg (2023). Frankenberg framhåller stöttning som fokuserar på samspelet mellan barnet och förskolepersonalen. Observationsschemat riktas både mot förskolepersonalens respektive barnets/barnens handlingar. Endast den del som avser förskolepersonalen användes som stöd under observationerna för att upptäcka värdefullt stöttande under samlingarna, se bilaga 4. Observationen följdes av ett uppföljande samtal med personal från avdelningen som deltog. Observationsschemat fylldes i efter att observationerna genomförts. Den insamlade datan från observationerna och efterföljande samtal har mynnat ut i en berättelse om möjliga arbetssätt med Före Bornholmsmodellen. Jönköpings kommuns vision och riktningsgivare användes som utgångspunkt i analysen av berättelsen, se bilaga 5. Berättelsen finns i sin helhet som en bilaga, se bilaga 6.

Avdelningarna har vi valt att benämna som Röd och Blå. På båda avdelningarna gick barn i åldrarna 3-5 år.

Det genomfördes även flera kompletterande dialogsamtal med logopeder och språkpedagoger för att få bakgrundsfakta och mer kunskap gällande barns utveckling av språklig medvetenhet och förutsättningar för det. Värdefull information som framkommit i förskoleområdenas systematiska kvalitetsarbete har även lagts till. Texten har till sist faktagranskats av logoped.

I analysen av fokusgruppsintervjuerna har metoden utgått från SWOT-analys (Gyllander Torkildsen & Nehez, 2023). Det är ett verktyg för uppföljning och utvärdering, som kan användas för att synliggöra ett nuläge i ett specifikt projekt eller i en organisation. I analysen har de svenska begreppen, översatta från engelska, använts för att identifiera: styrkor (strengths) svagheter (weaknesses), möjligheter (opportunities) och hinder (threats).

Alla deltagare har blivit informerade om syfte och användning av insamlade svar samt tillfrågades om samtycke till anonymt deltagande. Etiska aspekter har beaktats (Bryman, 2008; Vetenskapsrådet, 2024).

Resultat

Till att börja med presenteras resultatet från den enkätstudie som besvarades av rektorer och biträdande rektorer på alla förskoleområden. Därefter presenteras resultatet med utgångspunkt i de frågor som ställdes under fokusgruppsintervjuerna. Slutligen redovisas resultatet från observationerna.

Resultat enkätstudie

Resultatet från enkäten visar en uppskattning av hur Före Bornholms-modellen används på förskoleområdena. Det innebär att resultatet är just en uppskattning, som ändå säger något om användandet av Före Bornholms-modellen i kommunen.

Alla utom ett område av 26 förskoleområden har erfarenhet av att använda Före Bornholms-materialet. Ett område använder också TIFT² som metod för fonologisk medvetenhet. Resultat utifrån denna metod kommer dock inte att redogöras för i rapporten.

Utav de arbetslag som inte använder Före Bornholms-modellen, använder de allra flesta andra metoder i språkarbetet såsom t.ex.: Tift³, språkplanen, praxisalfabetet⁴, systematiskt språkarbete med fonologisk medvetenhet, temaarbete utifrån Fundif⁵, Fundif som utgångspunkt i arbetet med Före Bornholm, PECS⁶, Projektbok läsfixarna⁷ – kollegialt lärande, språkliga förmågor, Väpplarna⁸ eller språk x 6 (rim, ramsor, sagor, böcker, högläsning).

Rektorer och biträdande rektorer svarar att en stor andel förskoleavdelningar använder Före Bornholmsmodellen, ca 89 %, och de svarar att ca 7 % av avdelningarna använder den inte. Utav de avdelningar som använder Före Bornholmsmodellen anger rektorer och biträdande rektorer att det är ca 64 % som använder metoden traditionellt utifrån manualen med alla samlingar från pärm till pärm. Ca 58 % utav de avdelningar som använder Före Bornholmsmodellen, använder metoden på ett mer utvecklat sätt, d v s Före Bornholmsmodellen och projekt/tema/rutiner används mer integrerat t. ex. utifrån egen planering med materialet som stöd. Det innebär att ca 23 % av arbetslagen använder metoden traditionellt med manualen som stöd och på ett mer utvecklat sätt integrerat i det vardagliga arbetet. Några rektorer angav också att förskoleområdet hade uttalade riktlinjer för att metoden skulle användas

² Tidig fonologisk träning (Ulrica Wolff) – ett program för förskolan för att på ett lekfullt sätt träna den fonologiska medvetenheten, förmågan att identifiera och manipulera språkljud, som en viktig förutsättning för den tidiga läsningen.

³ Tift – Tidig fonologisk träning (Ulrica Wolff) – ett program för förskolan för att på ett lekfullt sätt träna den fonologiska medvetenheten, förmågan att identifiera och manipulera språkljud, som en viktig förutsättning för den tidiga läsningen.

⁴ Praxisalfabetet är ett pedagogiskt verktyg för tidig läs- och skrivinlärning som fokuserar på språkljud (fonem) snarare än bokstävernas utseende.

⁵ Fundif – Flerstämmig undervisning i förskolan (projekt inom Ifous).

⁶ PECS – Picture Exchange Communication System – är en metod för inlärning av kommunikationsfärdigheter med hjälp av bilder.

⁷ Förskoleanpassad version av Läsfixarna för att arbeta med hörförståelse, fantasi, abstrakt tänkande och läsförståelse.

⁸ Väpplarna är ett arbetsmaterial som utgår från målen inom språk, matematik, NO/teknik och socialt samspel ur Lpfö 18. Väpplarna är tänkt att användas med de äldsta barnen under deras sista år på förskolan.

enligt manualen, men att arbetet gärna fick utvecklas. Syftet var då att etablera språksamlingarna utifrån Före Bornholms-modellen.

Den sista frågan i enkäten gällde vilken termin förskoleområdet började använda Före Bornholmsmodellen. Två av de 26 förskoleområdena lämnade frågan obesvarad, bl. a det förskoleområde som inte använder Före Bornholmsmodellen. Hösten 2022 bjöds all förskolepersonal in till föreläsningen Före Bornholmsmodellen och att bygga ordförråd. Därefter har tjugo av förskoleområdena succesivt startat upp arbete med Före Bornholm. De senaste två åren, dvs. 2024 och 2025, började den största andelen, tolv förskoleområden, att använda Före Bornholmsmodellen, dvs. hälften av de som arbetade med Före Bornholmsmodellen. Fyra förskoleområden började använda Före Bornholmsmodellen tidigare än 2022.

Resultat fokusgruppsintervjuer utifrån SWOT

Resultatet från fokusgruppsintervjuerna har analyserats och kategoriserats utifrån SWOT: styrkor, svagheter, möjligheter och hinder samt framgångseffekter och utmaningar.

Styrkor

Vid implementeringen av Före Bornholmsmodellen visade sig några komponenter vara särskilt värdefulla för arbetet med den enligt respondenterna. En styrka var den introduktion av modellen som presenterades genom föreläsningar, nätverk, handledning och kollegialt lärande samt gemensamma studiedagar såväl inom förskoleområdet som gemensamt med andra förskoleområden. Implementeringen har i flera förskoleområden föregåtts av en nuläges-analys av behov där språklig medvetenhet identifierats som en kunskapslucka. Implementeringen har varit framgångsrik när den varit tydligt förankrad av ledning och haft sin utgångspunkt i språkplanen.

I vissa förskoleområden har en förbättringsorganisation med strukturer för planering och reflektion i arbetet med Före Bornholmsmodellen skapats, där arbetet utförs med ett gemensamt ansvar från såväl arbetslag som ledningsorganisation. En sådan förbättringsorganisation kan skapa förutsättningar för arbetet med Före Bornholmsmodellen genom kollegiala

forum. Kollegial reflektion där personalen i förskoleområdet delar erfarenheter, utmaningar och exempel från praktiken bidrar till gemensamt lärande. Utvecklingspersoner, såsom förstelärare och språkpedagoger, kan fungera som drivande funktioner. En styrka i arbetet med att stärka kompetensen om materialet har varit att någon person, exempelvis språkpedagog/logoped, haft en central roll i handledning och uppföljning av implementeringen. Respondenter uttrycker även att förskoleområden som har haft stöd av någon utvecklingsperson att förbereda och iordningsställa material för arbetet med Före Bornholmsmodellen, underlättade i implementeringen.

Respondenter berättar att sedan Före Bornholmsmodellen implementerats har arbetet på förskolorna förändrats. Arbetet har blivit mer systematiskt, vilket har lett till att det utförs på ett mer medvetet sätt. Kunskap som erhållits genom implementeringen av Före Bornholmsmodellen har gett en ökad trygghet hos personalen som lett till mer flexibilitet i arbetet med materialet. På många förskolor sker språkarbetet inte enbart på samlingen utan pågår numer under hela dagen, exempelvis vid övergångar mellan olika aktiviteter, måltider och lek. Att barnen delas in i mindre grupper upplevs som särskilt framgångsrikt. Gruppindelning har i flera fall utgått från barnens mognad och behov, men också utifrån ålder.

Ökad kompetens och erfarenhet av Före Bornholmsmodellen har lett till ökad kreativitet och variation i arbetet. Kontinuiteten i arbetet med Före Bornholmsmodellen leder till att barnen känner igen sig i strukturen vilket i sin tur leder till att engagemanget hos barnen stärks. Arbetet syns i planerade språklekar, samlingar och rutinsituationer.

Några respondenter upplever att uppbyggnad och struktur i Före Bornholmsmodellen gynnar även flerspråkiga barns språkutveckling eftersom materialet har fokus på rim och ramsor, upprepning och begrepp samt rytm i språkmelodin. Modellen bygger även på böcker, vilket är ett visuellt material, som flera av förskolepersonalen förstärker genom konkret material kopplat till den aktuella boken. Konkret material kan exempelvis vara bockhorn till sagan *Bockarna Bruse*. Arbetet dokumenteras visuellt och systematiskt. Genom dokumentationen får vårdnadshavare information om vad som pågår i förskolan, vilket kan leda till ett ökat samarbete mellan vårdnadshavare och förskola i det språkutvecklande arbetet.

Dokumentation av arbetet med Före Bornholmsmodellen genomförs av de flesta som en del i det systematiska kvalitetsarbetet. I vissa fall har utvecklingsområden smalnats av för att underlätta för analys. Återkoppling från grundskolan används på flera förskoleområden som underlag för reflektion i det fortsatta arbetet med Före Bornholmsmodellen. I vissa verksamheter görs kopplingar till språkplan och läroplan.

Svagheter

Flera respondenter har upplevt en otydlighet från ledningen i arbetet med Före Bornholmsmodellen. Det skapade en osäkerhet i huruvida det var obligatoriskt eller frivilligt att arbeta med materialet. Osäkerheten kunde då även gälla hur materialet skulle användas. Under första året upplevde respondenter att arbetet med Före Bornholmsmodellen tog mycket tid och energi samt skapade stress. I vissa fall har implementeringen varit mer informativ än fördjupande och avsaknad av gemensam, systematisk implementeringsplan upplevdes som en svaghet. Det framkom även att det finns en begränsad vana hos en del personal att läsa in teori, följa Före Bornholmsmodellen (Sternér & Lundberg, 2018), eller att föra över kunskap inom ett område till ett annat. Till viss del är kompetensutvecklingen om Före Bornholmsmodellen ojämn och beroende av eget ansvar. Kollegialt lärande sker ojämnt mellan förskolor och arbetslag. All personal i förskolan är inte delaktiga i reflektioner.

En svaghet i de förbättringsorganisationer som vissa förskoleområden skapat för arbetet med Före Bornholmsmodellen, är då arbetet inte tydligt har etablerats i hela organisationen. Det kan även vara oklart vem som ansvarar för att driva och följa upp arbetet.

Ett syfte med Före Bornholmsmodellen är att arbetet sker systematiskt och strukturerat. Det framkommer att det finns skillnader mellan arbetslag i hur strukturer för arbetet med Före Bornholmsmodellen används. Det innebär att en del förskolepersonal endast använder vissa delar av materialet i modellen och därmed inte följer modellens progression. Några upplever att modellen är svår att kombinera med andra pågående projekt. I en del arbetslag integreras materialet inte i det dagliga arbetet.

Respondenterna uppger att det finns en osäkerhet hos arbetslagen i hur Före Bornholmsmaterialet bäst används till flerspråkiga barn. Det finns en fördel med att materialet anpassas till barnen, så att språkliga nyanser, inte ska gå förlorade. Språkliga nyanser kan vara små subtila skillnader i ordval, grammatik och tonfall som skiftar betydelse och stämning i ett budskap. Det framkommer att några av respondenterna anser att materialet skulle behöva utvecklas för flerspråkiga barn. Några respondenter uppger att arbetet med flerspråkiga barn skulle underlättas om det fanns personal som pratar barns modersmål. På vissa förskolor finns ett begränsat stöd i modersmål hos personal.

En svaghet i det systematiska kvalitetsarbetet är att det ofta har legat på beskrivning av aktiviteter och görande snarare än på analys av effekter. Före Bornholmsmodellen har inte alltid ett uttalat fokus i kvalitetsarbetet. Det finns en brist på gemensamma analysverktyg i det systematiska kvalitetsarbetet.

Möjligheter

En möjlighet som respondenter uttryckte var att en gemensam implementering av Före Bornholmsmodellen kan bidra till större likvärdighet inom och mellan förskolor. En tydlig förbättringsorganisation kan bidra till att möjliggöra förutsättningar för implementeringen av Före Bornholmsmodellen, såsom kontinuitet och progression. Även andra delar i förbättringsorganisationen kan skapa förutsättningar för implementeringen. Till exempel kan tydliga gemensamma mål från ledning ge möjligheter att stärka genomförandet av implementeringen. Tydliga roller och ansvar kan stärka hållbarheten i arbetet med Före Bornholmsmodellen. Stödet från kollegor, språkpedagoger och logopeder kan stärka införandet över tid. Språkpedagoger, logopeder och andra utvecklingspersoner kan ha ett tydligare ansvar för spridningen av kunskap om materialet i arbetslagen.

Efter implementeringen av Före Bornholmsmodellen blev lärarna i förskolan mer medvetna om möjligheterna att integrera barnens intressen i språkarbetet, uppgav respondenter. Respondenter beskriver också att anpassningar i arbetet med Före Bornholmsmodellen gjordes utifrån barnens behov, genom att exempelvis skapa mindre grupper. Flera av

respondenterna uppger att de ur ett flerspråkigt perspektiv ser en möjlighet i att arbeta holistiskt. Det innebär att omsorg och undervisning bildar en helhet. Kommunens tillgång till Polyglutt⁹ gör att vissa högläsningböcker i Före Bornholmsmaterialet kan finnas inlästa på olika språk som representeras av barnen i gruppen. Användandet av Före Bornholmsmodellen har på flera förskolor lett till att estetiska uttryckssätt och lek används i projekt-temainriktat arbete. Det kan bidra till att språket utvecklas då konkret material används. Vårdnadshavare som får ta del av aktuella böcker samt rim och ramsor, som används på förskolan, kan göra att de involveras i det språkutvecklande arbetet.

Före Bornholmsmodellen fokuserar enligt några respondenter för lite på fonologisk medvetenhet, men fungerar som en grund att bygga språkarbetet på. Det kan då fungera som ett språkdidaktiskt ramverk. Följs struktur och systematik i samlingarna kan det leda till fonologisk medvetenhet. TIFT fokuserar mer renodlat mot fonologisk medvetenhet, men barnen behöver ha kommit ganska långt i sin språkutveckling för att kunna delta i TIFT-samlingar.

Kollegialt lärande både inom och mellan förskoleområden kan ge nya idéer som leder till nya arbetssätt. Reflektion som uppstår i det kollegiala erfarenhetsutbytet och strukturerade reflektionsfrågor kan höja kvaliteten i arbetet med Före Bornholmsmodellen.

Genom ett utvecklat kvalitetsarbete, med tydligare målformulering, kan förskolepersonalen bli medvetna om vikten av arbetet med Före Bornholmsmodellen. Modellen kan integreras under hela förskoledagen i exempelvis rutiner, lek och pågående tema/projekt. Systematisk analys och uppföljning kan stärka kvaliteten i arbetet med barns språkutveckling.

Hinder

Hinder som en del respondenter upplevde vid implementeringen av Före Bornholmsmodellen, var motstånd från personal som upplevt modellen styrande, att det är ett gammalt material eller att ”jag kan det här”. Respondenter uttrycker att personalen vet att Före Bornholmsmodellen

⁹ Ett digitalt bibliotek med inlästa, bläddringsbara barnböcker för förskolan. Majoriteten av böckerna är inlästa på svenska och det finns ett stort antal böcker med ljud eller text på andra språk. Böcker finns även på TAKK och svenskt teckenspråk samt syntolkning.

fungerar, men väljer ändå bort det för att förändring kostar i energi, gamla arbetssätt känns trygga eller att personalen vill arbeta språkutvecklande på "sitt sätt". En av respondenterna uttrycker att personalens "eget tyckande" inte får gå före barnens behov. Vissa upplever att arbetet med Före Bornholmsmodellen krockar med redan pågående projekt, vilket gör att de känner att det blir ytterligare en sak som "måste" arbetas med. Vidare menade respondenter att förskolepersonal ansåg att uppstart och materialproduktion varit tidskrävande. Brist på tid och struktur för uppföljning av implementeringen försvårar långsiktighet i arbetet med Före Bornholmsmodellen. Även i det fortsatta arbetet behöver tid för gemensam reflektion finnas. Annars kan det leda till att arbetet blir rutinmässigt och instrumentuellt, vilket i sin tur kan leda till att engagemanget hos personalen och även hos barnen minskar.

Respondenter uttrycker att om kunskap om Före Bornholmsmodellen inte förankras, riskerar förskolepersonal att agera utifrån eget tyckande. Det i sin tur kan leda till brist på gemensam förståelse för den vetenskapliga grunden. Om uppföljning av arbetet med Före Bornholmsmodellen inte efterfrågas, riskerar arbetet att tappa i prioritet.

Ett hinder för att använda Före Bornholmsmaterialet, som respondenterna hänvisar till, kan vara frånvaro av personal då vikarier som anskaffas ofta saknar kunskap om modellen och materialet. Ett annat hinder kan vara personalomsättning samt många parallella satsningar. En risk är även att arbetet kan bli personbundet och drivet kan försvinna om den personen slutar på förskoleområdet. Det kan även finnas en risk att kunskapen stannar hos utvecklingspersoner.

Arbetet med Före Bornholmsmodellen kräver medveten planering för att bli en naturlig del av dagen. Risker är annars att arbetet stannar vid planerade samlingar och därmed begränsar arbetet till isolerade händelser, som exempelvis samling eller en språklek utan ett tydligt syfte. Det blir då även svårt att få en "röd tråd" mellan Före Bornholmsmaterialet och barnens intressen.

När det gäller det flerspråkiga perspektivet kan språkbarriärer i kommunikationen med vårdnadshavare vara ett hinder som kan uppstå.

Utvecklingspersoner som finns på vissa förskoleområden har varit ett stöd i arbetet med att starta upp och producera material till arbetet med Före Bornholmsmodellen. Några respondenter uttrycker under intervjun att utvecklingspersoner som finns på dessa förskoleområden kan vara önskvärt även på deras områden. Framtagandet av material som hör till modellen har varit tidskrävande.

Framgångseffekter

Implementeringen har varit framgångsrik när den varit tydligt förankrad av ledning och haft sin utgångspunkt i språkplanen. Under implementeringen fick förskolepersonalen en ökad förståelse för vikten av barns fonologiska medvetenhet. Framgångseffekter som respondenter upplever att arbetet med Före Bornholmsmodellen har bidragit med är bland annat en förbättrad språklig medvetenhet hos barnen och ökat ordförråd. Barnen rimmar och ramsar, använder sammansatta ord. Många barn ljudar och flera har även knäckt läskoden tidigare än vad de gjorde innan arbetet med Före Bornholmsmodellen startade. Arbetet har gett störst effekt hos barn med språksvårigheter. Skillnaderna i barnens språkutveckling upplever respondenter har blivit mindre. Hos förskolepersonal har det lett till ett ökat engagemang och stärkt professionell samsyn kring språkutvecklingsarbetet. Det framkommer att förskolepersonal, som till att börja med varit negativa till att använda Före Bornholmsmodellen, har blivit mer positiva när effekterna av arbetet visat sig. Respondenterna upplever att förskolepersonalen har förändrat sitt sätt att tänka kring vetenskaplighet. De har även utvecklat sitt sätt att analysera och arbetsglädjen har ökat.

Samarbetet med skolan har blivit en nyckel eftersom skolan i vissa områden återkommande visar hur barnen ligger till i förskoleklass och gör kopplingar till de arbeten som gjorts i förskolan. Det gör att diskussionen har flyttats från ”vad jag tycker om materialet” till ”vad barnet behöver och kan”. Återkopplingen från skolan i form av Bornholmsmodellens ¹⁰ kartläggning och *Hitta språket*¹¹ kan indikera vad förskolan behöver lägga fokus på fortsättningsvis. Respondenterna menar dock att det inte handlar

¹⁰ Bornholmsmodellen är en fonologisk pedagogik för språkinläring för barn i förskola och förskoleklass.

¹¹ Hitta språket är stöd för att kartlägga elevers kunskaper i språklig medvetenhet i förskoleklass.

om att anpassa undervisningen i förskolan till skolans undervisning, utan om att ta ansvar för den progression som barnen möter i förskolan. Återkopplingen från skolan är inte ett facit utan ett underlag för att stärka barns förutsättningar i förskolan. Elevernas resultat i LegiLexi, som genomförs i år 1, visar på en tydlig progression i elevernas läs- och skrivutveckling mellan våren 2022 och 2026. I LegiLexi mäts avkodning, språkförståelse och läsförståelse.

En positiv effekt av fokusgruppsintervjuerna är att deltagarna i grupperna har fått ta del av varandras berättelser om hur de arbetar med Före Bornholmsmodellen. Det har resulterat i att några förskoleområden har bjudit in till kollegialt lärande områden emellan på exempelvis utvecklingsdagar eller APT. Fokusgruppsintervjuerna har även bidragit till inspiration samt tips och idéer på hur arbetet med Före Bornholmsmodellen kan genomföras.

Utmaningar

Det finns utmaningar i arbetet med Före Bornholmsmodellen. En av utmaningarna är att skapa en likvärdighet i förskoleområdet. En annan utmaning som respondenter upplever är att balansera struktur och pedagogisk frihet i arbetet med Före Bornholmsmodellen. Ytterligare en utmaning är att hålla arbetet levande och meningsfullt över tid.

Före Bornholmsmodellen innehåller material för två åldersnivåer i förskolan, 2,5 – 4 år och 4 – 6 år. Respondenter upplever att arbetet utifrån modellen med yngre barn är en utmaning. Även övergången mellan nivåerna är en utmaning.

Resultat och analys utifrån observation och samtal

Resultatet av observationerna och samtalen presenteras som ett utdrag från berättelsen.

Ett utdrag från En praktisk berättelse - hur undervisningen kan stärka barns språkutveckling med Före Bornholmsmodellen som metod

I den här texten har Jönköpings kommuns vision och riktningsgivare använts som utgångspunkt i analysen i slutet av berättelsen.

Observation avdelning Röd

På avdelning Röd inleddes samlingen med hela barngruppen. Samlingen började med ett namnupprop då en sten skickades runt från barn till barn, och det barn som hade stenen sa sitt namn. Barnen sa antingen endast sitt förnamn eller både för- och efternamn. Sedan åt de frukt gemensamt. Efter det fortsatte undervisningen med halva barngruppen, vilken hade planerats utifrån bokstaven T. Tigern Ture, som var en fingerdocka, var med på undervisningen. Han älskade bokstaven T. Ett antal kort med bilder på föremål som börjar på olika bokstäver hade valts ut. Barnen tilldelades varsitt kort där de fick lyssna på och ljuda begynnelsebokstaven i föremålet på kortet. Om föremålet började på T, gav barnet kortet till Ture, annars gick kortet raka vägen ner i en papperskorg. Barnen fick tydliga instruktioner och möttes av en engagerad förskollärare som stöttade med förtydligande frågor när det behövdes. En lugnande hand lades diskret på en rygg när fokus hos barnet växlade. Efter samlingen var det dags att gå till skogen. När barnen gick ut från rummet där samlingen ägt rum fortsatte flera av barnen att komma på ord som började på T. "Ttttttt-tåg", "tttttt-träd", "tttttt-tax" är några ord som hördes på vägen ut i tamburen.

När arbetslaget på avdelning Röd har planerat undervisning delas alltid barngruppen i mindre grupper. Barnen är indelade i fyra grupper och ibland deltar två grupper och ibland bara en, berättar en av förskollärarna. Förskolepersonalen tycker att de på så sätt får syn på varje barns lärande och att de kan möta varje barns behov genom att ha färre barn vid varje undervisningstillfälle. Vid de här tillfällena är det oftast endast en förskollärare med.

Analys

Det är tydligt att relationerna och engagemanget mellan barn och vuxna blir meningsfullt för lärandet i stunden. Barnen fick stöttning av en förskollärare i undervisningen i form av förtydligande frågor och en lugnande hand på ryggen när ett barn växlade fokus. Förskolläraren

uppmuntrade med ord barnens försök att finna rätt begynnelsebokstav. Känslan av tilltro till barnens förmågor förmedlades. Personalen förmedlade positiva känslor i förhållande till undervisningen som handlade om bokstaven T. Fördelarna med att dela den stora gruppen i mindre grupper kan vara att sammanhanget blir mindre, barnen blir sedda och att talutrymmet ökar för varje barn. Barnen kan sedan få möjlighet att återberätta sin upplevelse av undervisningen för andra vid exempelvis måltiden. Å andra sidan kan det bli mer utmanande för gemensamma reflektioner då bara en förskollärare har varit med i undervisningen.

Observation av avdelning Blå

Under uppropet på avdelning Blå sjöng alla en sång där förnamnet på varje person sjöngs i tur och ordning. På avdelning Blå handlade dagens samling om Rödluvan och vargen. Hattar som symboliserade de olika rollerna ”maldes” ner i en kaffekvarn och förvandlades till glitter. Glittret hamnade i lådan i kaffekvarnen. Alla, barn som vuxna, som ville fick ta glitter från lådan och sätta på näsan innan teatern kunde börja. Förskolläraren frågade om någon ville ha en roll i sagan om Rödluvan. Tre barn blev därefter utifrån sina önskemål tilldelade olika roller, så som mormor, varg och Rödluvan. Barnen spelade teatern och sa replikerna som hör till manuset i sagan. Ett barn ville ha stöd av förskolläraren med replikerna till en början, för att i slutet av teatern säga de välkända replikerna på egen hand. Förskolläraren stöttade med sin aktiva närvaro och engagemang för barnen och teatern. Tönen i rösten hos förskolläraren växlade från viskande till stark, beroende på var i sagoberättandet de var. Frågor ställdes, som stöd både för enskilda barn och för hela barngruppen så att teatern kunde spelas enligt just den här versionen av Rödluvan. I samtalet som följde efter samlingen framkom det att de hade arbetat med flera olika versioner av Rödluvan och även på olika sätt så som högläsning, teater, och förberedda lådor med figurer i. De arbetade med flera av böckerna på samma sätt och de arbetade även med de olika sätten utomhus.

Avdelning Blå har nästan alltid hela barngruppen med vid samlingarna och då är det alltid flera av personalen som deltar. Det är något som de pratat om och ser fördelar med. De kan då se hur den andra gör och också ta med det till planeringen. Arbetslaget har högt i tak och personalen kan exempelvis säga, ”tänk på det här nästa gång” eller ”ska vi kanske testa att göra så här”, är något som framkommer i samtalet efter observationen.

Analys

En av styrkorna vid det här undervisningstillfället var magin som skapades. Andra styrkor var engagemanget och stöttningen hos förskolepersonalen. Magin uppstod genom det inledande momentet då hattarna ”maldes” ner i en kaffekvarn och bildade sagoglitter som alla som ville satte på sin näsa. Det satte tonen för samlingen. Engagemanget hos förskolläraren visade sig bland annat i form av ett nyanserat tonläge. Stöttningen som förskolläraren gav var frågor som ställdes för att vägleda barnens uppspel av teatern. Fördelen med att ha hela barngruppen vid samlingen är att alla barn får dela samma upplevelse som i efterhand kan skapa samtal. Det deltog även fler personal i samlingen vilket kunde bidra till ett kollegialt lärande genom gemensamma reflektioner. En risk skulle kunna vara att delaktigheten och inflytandet minskar för barnen, exempelvis talutrymmet.

Analys av observationer på avdelning Röd och Blå utifrån visionen och riktningsgivaren

Om vi knyter ihop den här berättelsen med visionen och riktningsgivaren, att varje barn ska utveckla en tro på sin egen förmåga och identitet som lärande människa, blir det tydligt i våra observationer och samtal att engagemanget, tilltron till barnens förmågor och den aktiva närvaron spelar en stor roll i det språkutvecklande förhållningssättet. De pedagogiska relationerna som de förskollärare vi mötte skapat med barnen är också avgörande. Det känns i hela rummet, på båda avdelningarna, att relationer är viktiga för alla, såväl barn som vuxna. Psykologisk trygghet är något som barnen behöver känna för att få uppleva sig som en lärande människa och den tryggheten fanns och kändes. Det framkommer i samtalet, att det här med en varierad undervisning, visar personalen på båda avdelningarna en stor förmåga i att använda som verktyg i planeringen av det språkutvecklande förhållningssättet. Det görs medvetna val av innehåll, metoder och lärverktyg för att stödja, stimulera och utmana varje barns språk och kunskapsutveckling. Fantasin och lek är de främsta verktygen och undervisningen är holistisk vilket betyder att omsorg och undervisning bildar en helhet.

Genom en tillgänglig lärmiljö och varierande undervisning skapas en likvärdighet i utbildningen. Alla miljöer i den tillgängliga lärmiljön såsom

social, fysisk och pedagogisk är väl genomtänkta och planerade. Det finns en tydlighet i genomförandet av undervisningen och interaktionen i det sociala samspelet används som ett verktyg i det språk och kunskapsutvecklande förhållningssättet. Lådor och böcker med material som arbetats fram utifrån språksamlingarna finns tillgängliga för lek och utforskande över hela dagen. Arbetet med Före Bornholmsmodellen ”lever” överallt och hela tiden, inte koncentrerat till endast en samling någon eller några gånger i veckan. Alla upplevs förstå och bli förstådda!

Diskussion

Här förs en diskussion kring resultatet av uppföljningen i relation till tidigare forskning.

Det blir synligt i resultatet att en av utmaningarna i förbättringsarbetet är mottagningskapacitet. Hos förskolepersonalen handlade det dels om hur de tog emot implementeringen av arbetet med Före Bornholmsmodellen, dels om ett motstånd mot materialet. Med en ny modell som Före Bornholmsmodellen, fanns också ett behov av kompetensutveckling i användning av materialet som ingår. En framgångsfaktor var att ge förskolepersonalen tid att lära känna materialet samt att skaffa det material som behövs i arbetet med Före Bornholmsmodellen. En gemensam upplevelse var att de förskoleområden som haft utvecklingstjänster för att stötta implementering och framtagning av material har haft fördel av det vid implementeringen av Före Bornholmsmodellen.

Haglind och Simonsson (2025) menar att just mottagningskapacitet och förståelse för syftet med olika åtgärder är viktiga faktorer för ett gott resultat i förbättringsarbetet. Ytterligare faktorer som är väsentliga är rektors ledande roll, riktningsgivande analysarbete samt språkpedagogens och logopedens ledande roll. I sin forskning fann de att en samtidighet av dessa faktorer gav en extra god effekt i förbättringsarbetet. Förbättringsarbetet handlar även om ett gemensamt arbete som kan leda till långsiktiga och hållbara förändringar. Den här typen av förbättringsarbete förutsätter att majoriteten av personalen på förskolan är delaktiga och har fått en förståelse för att systematik, struktur och kontinuitet är viktiga faktorer för det språkutvecklande arbetet. Thulin Olander och Åkerlund

(2025) menar att även huvudmannens ansvar i det språkutvecklande förbättringsarbetet har en betydande roll för hur undervisningen behöver utvecklas. Huvudmannens ansvar är att varje förskola får rätt förutsättningar att bedriva likvärdig och effektiv undervisning. Det handlar om evidensbaserade metoder och systematisk uppföljning, men också en förankrad förståelse för varför, vad och hur undervisningen behöver utvecklas. En nyfiken fråga blir då om huvudmannen har gett rätt förutsättningar för likvärdig och effektiv undervisning? Och hur tar vi lärdom av det här in i nästa förbättringsarbete?

Under fokusgruppsintervjuerna framkommer det dels att det finns en otydlighet i huruvida det är obligatoriskt eller frivilligt att arbeta med Före Bornholmsmodellen. Dels fanns ett motstånd hos en del förskolepersonal mot att använda modellen. Det kan tolkas som att det råder en kultur i förskolan inom vilken det finns ett stort handlingsutrymme av valfrihet. Handlingsutrymme kan jämföras med det som Berg benämner frirum (Berg, 2023), eller friutrymme. Friutrymmet sätter dock gränser för den vardagliga undervisning som bedrivs. De yttre gränserna består av förskolans läroplan och andra statliga och kommunala regelsystem som förskolan kan organisera sitt arbete inom. De inre gränserna sätts av ledningen av och i förskolan och styrs av förskolans kultur. Förskolans handlingsutrymme kan då förstås som det mellanrum som bildas utifrån de yttre och inre ramarna. Det innebär att förskolepersonalen har del i friutrymmet inom dessa ramar. Ett framgångsrikt förbättringsarbete har ofta en ledning som navigerar mellan externa krav och lokala behov samt anpassar dem till förskolans förutsättningar.

I resultatet framkommer det att hur implementeringen av arbetet med Före Bornholmsmodellen har genomförts är av stor vikt. De områden där en medveten och systematisk implementering genomförts i ett vad, hur och varför, gjorde att arbetet blev tydligt och meningsfullt, vilket bland annat mynnade ut i arbetsglädje. De områden där det fanns en otydlighet i implementeringen, alltså en avsaknad av ett vad, hur och varför, skapades en osäkerhet kring hur materialet systematiskt och strukturerat skulle användas. Det är sedan tidigare känt att en medvetenhet och systematik i implementeringen av förbättringssinsatser är framgångsfaktorer (Blossing, 2020). Frågan blir då varför inte detta tillämpas överallt? Vikten av struktur

och systematik kring användandet av Före Bornholmsmodellen framgår i Före Bornholmsmodellen - Språksamlingar i förskolan (Sternér & Lundberg, 2018). Även i Kjeldsens (2019) studie framkommer att systematik, struktur och kontinuitet är viktiga faktorer för positiva effekter i barnens språkliga medvetenhet. Det motstånd som viss personal visar mot materialet, kan handla om att materialet uppfattas vara styrande och utgå från utvecklingspedagogiska stadier. Ses materialet från ett annat perspektiv, en mer poststrukturell ingång, kan motståndet mot detta eventuellt minska. Relevanta frågor att ta i beaktande i arbetet med Före Bornholmsmodellen kan då vara: Hur kan systematiken och progressionen i Före Bornholmsmodellen kombineras med ett projekterande arbetssätt som utgår från barnens intressen? Vad krävs i form av insikter och stöd för att nå dit?

Vid en jämförelse mellan Före Bornholmsmodellen och TIFT är den största skillnaden att i Före Bornholmsmodellen läggs vikten på att ha en tydlig struktur och systematik under samlingarna, vilket kan leda till en fonologisk medvetenhet. TIFT fokuserar mer renodlat mot fonologisk medvetenhet. Barnen behöver emellertid ha kommit ganska långt i språkutvecklingen för att kunna delta i TIFT-samlingarna. Materialet i Före Bornholmsmodellen har ett brett fokus och kan i och med det öppna upp för kreativitet i arbetet med barnen. Det breda fokuset i Före Bornholmsmodellen kan vara både en styrka och en svaghet. Det framkommer dock under samtalen i fokusgruppsintervjuerna att fokus hamnar på sångerna och bokläsning. Risken kan bli att språklekarna utelämnas. Därmed sker inte undervisning i språklig medvetenhet i lika stor utsträckning längre och vilken annan bok/ramsor/sånger som helst kan väljas. Många respondenter beskrev arbetet med högläsning och ordförråd och att arbetslag lägger störst fokus på det. Vad står det för? Kan det vara så att kunskapen om språklig medvetenhet behöver utvecklas? Vilka pedagogiska val kan/behöver vi göra för att lyfta fram språklekarna och arbetet med just språklig medvetenhet?

Utifrån de genomförda observationerna blev det tydligt att engagemanget hos personalen var betydelsefullt för undervisningens kvalitet. De pedagogiska relationerna visade sig också vara värdefulla för barnens utveckling och lärande (Persson, 2021). Vad är det som påverkar

personalens engagemang? Handlar det om kunskap om Före Bornholmsmaterialet och trygghet i användningen av det? Eller handlar det om yrkesprofessionalitet? När det gäller stöttning i undervisningen visade det sig att även förtydligande frågor och en tydlig introduktion av uppgiften verkar bidra till att goda förutsättningar skapas för språkutveckling. En lugnande hand på ryggen bidrog också till att barnet kunde fokusera på lärandeaktiviteten.

Hur arbetet med Före Bornholm har lagts upp påverkas av vilken syn på undervisning arbetslagen har. Ses undervisning som något som endast sker i samlingarna eller ses det som att undervisning kan ske under hela dagen? Då avses både spontan och planerad undervisning. Lundberg och Sterner (2018) menar att språksamlingarna kan delas upp med en kortare språksamling i veckan och språklekar regelbundet varje dag. Det kan vara extra värdefullt i planeringen av undervisningen med de yngsta barnen. Språklekar såsom rim och ramsor kan därför ske spontant, men medvetet, så kallad semispontan undervisning, vid exempelvis övergångar och rutinsituationer. En anledning till att språklekarna utesluts kan vara att de upplevs svåra för barnen eller att barnen vid det laget, i slutet av samlingen, börjat tröttna. När och hur länge språksamlingarna genomförs måste avgöras och anpassas utifrån den enskilda barngruppen och varje enskilt barn.

En kritik som framkommit under fokusgruppsintervjuerna mot materialet är att en del av högläsning böckerna är av äldre karaktär. Dessa böcker är till stor del skrivna på ett språk som inte används idag. Det upplevs ha varit svårarbetat främst med flerspråkiga barn. Ett annat sätt att se på det är att fler ord behövs för att beskriva eller förklara innehållet i böckerna, vilket gör att ordförrådet kan vidgas. Kommunens tillgång till Polyglutt gör att vissa högläsning böcker i Före Bornholmsmaterialet kan finnas inlästa på olika språk som representeras av barnen i gruppen. Polyglutt kan då användas som högläsning på barnets modersmål. Att barnet blir läst för på sitt förstaspråk kan skapa stor skillnad i intresse och delaktighet för barnet både i förstaspråket och svenska språket (Sandkvist & Fintling, 2026).

I resultatet framkommer det att systematisk analys och uppföljning kan stärka kvaliteten i arbetet med barns språkutveckling. Det finns en brist på gemensamma analysverktyg i det systematiska kvalitetsarbetet.

Något som inte tydligt framkom under fokusgruppsintervjuerna var upplevelsen av att arbeta med materialet Före Bornholmsmodellen med de yngre barnen. Anledningen till det kan vara att intervjufrågorna inte var direkt riktade mot de yngre barnen.

Slutsatser

Utifrån rapporten presenteras slutsatser som rekommendationer i arbetet med Före Bornholmsmodellen. Rekommendationerna kan med fördel användas även vid andra utvecklingsinsatser.

Huvudmannens ansvar i det språkutvecklande förbättringsarbetet har en betydande roll för hur undervisningen behöver utvecklas. Huvudmannens ansvar är att varje förskola får rätt förutsättningar att bedriva likvärdig och effektiv undervisning. Det innebär att hela styrkedjan har ett delat ansvar på olika nivåer.

En tydlig förbättringsorganisation kan bidra till att möjliggöra förutsättningar för implementeringen av Före Bornholmsmodellen.

När implementeringen varit som mest lyckosam är när den varit tydligt förankrad av ledning. I de områden där en medveten och systematisk implementering genomförts med ett vad, hur och varför i fokus, blev arbetet meningsfullt. Ett annat gynnsamt sätt kan vara att följa en tydlig plan med riktlinjer under ett läsår, som ledning tagit fram.

En tydlig förbättringsorganisation kan skapa förutsättningar för arbetet med Före Bornholmsmodellen genom kollegiala forum. Kollegial reflektion där personalen i förskoleområdet delar erfarenheter, utmaningar och exempel från praktiken kan bidra till gemensamt lärande. Kollegialt lärande både inom och mellan förskoleområden kan ge nya idéer som leder till nya arbetssätt.

Faktorer i förskolan som är väsentliga i förbättringsarbetet är rektors ledande roll och riktningsgivande analysarbete. I förskolan finns flera utvecklingspersoner med en ledande roll som också är väsentliga i förbättringsarbetet såsom språkpedagog, logoped och förstelärare i förskolan. Förbättringsarbete förutsätter att majoriteten av

förskolepersonalen är delaktiga och har fått en förståelse för att systematik, struktur och kontinuitet är viktiga för barns språkutveckling. Uppföljning i form av nyfikna, spontana frågor från ledning samt uppföljning i det systematiska kvalitetsarbetet är viktigt för det fortsatta arbetet.

Att få kunskap om Före Bornholmsmodellen och dess material är en viktig del i implementeringen.

Kunskapen om språklig medvetenhet behöver stärkas.

Riktlinjerna i handledningen, Före Bornholmsmodellen – språksamlingar i förskolan, när det gäller flerspråkighet skulle behöva förtydligas. Pedagogernas förhållningssätt och kunskap om flerspråkighet skulle behöva fördjupas. Kunskap om materialet för flerspråkiga barn skulle behöva utvecklas.

Praktiskt stöd i materialhantering behövs hela tiden.

Delar av materialet är av äldre karaktär och kan behöva ses över.

Planering av och reflektion över genomförandet av arbetet med materialet i Före Bornholmsmodellen har visat sig ha betydelse för det fortsatta arbetet med språklig medvetenhet.

Före Bornholmsmaterialet refererar inte till den senast reviderade upplagan av läroplanen i förskolan. Sedan Före Bornholmsmaterialet togs fram har synen på begreppet undervisning förändrats i förskolan. Undervisning kan ske både planerat, spontant och semispontant samt kan ske under hela dagen.

Engagemanget hos personalen är viktigt för att skapa meningsfulla sammanhang där utveckling och lärande sker.

Pedagogiska relationer och stöttning är viktiga delar i undervisningen, likaså är barns delaktighet och inflytande betydelsefullt för deras engagemang i arbetet med Före Bornholmsmodellen.

Det är viktigt att formulera förväntningar om arbetet med Före Bornholmsmodellen, så att det hålls i. Det kan vara lätt att det stannar av

efter att arbetslaget har provat det ett år, så håll i och håll ut och följ upp hela tiden.

Sammanfattningsvis blir det tydligt att förutsättningar, förhållningssätt och material är väsentliga faktorer i arbetet med Före Bornhomsmodellen.

”Det gäller att hitta det ofärdiga i det färdiga.”

Referenser

- Berg, Gunnar. (2023). *Frirummet i praktiken. En handbok för skolutvecklare*. Studentlitteratur.
- Blossing, Ulf. (2020). *Rektor i fokus. Kunskap, värden och verktyg*. Studentlitteratur.
- Bryman, Alan. (2008). *Samhällsvetenskapliga metoder* (2. uppl.). Liber.
- Dietrichson, Jens, Lykke Kristiansen, Ida & C. V. Nielsen, Bjørn. (2020). Universal preschool programs and long-term child outcomes: A systematic review. IFAU. Hämtad 2026-08-07
<https://www.ifau.se/Press/Meddelanden/forskningsoversikt-om-de-langsiktiga-effekterna-av-att-ga-i-forskola/>
- Frankenberg, Sofia. (2023). *The early childhood scaffolding scale. Conceptual framework, operationalization and functionality*. IFAU. Hämtad 2026-06-03 <https://www.ifau.se/globalassets/pdf/se/2023/wp-2023-21-the-early-childhood-scaffolding-scale.pdf>
- Gyllander Torkildsen, Lisbeth, & Nehez, Jaana. (2023). *Att leda utvecklingsprocesser i förskola och skola*. Studentlitteratur.
- Haglund, Therése, & Simonsson, Emma. (2025). *Från insikt till handling. En satsning på språkutveckling i Jönköpings kommun*. Hämtad 2025-03-25
<https://pedagog.jonkoping.se/download/18.25577b56199bde8b7dd14bb0/1760093384770/Fr%C3%A5n%20insikt%20till%20handling.pdf>
- Jönköpings kommun. (2022 rev. 2024). *Plan för att främja språkutvecklande arbete* (rev. uppl.). Hämtad 2026-04-22
<https://pedagog.jonkoping.se/tema/sprakutveckling/sprakplan/arbeta-for-spraklig-medvetenhet-i-forskolan>
- Kjeldsen, Ann-Christina. (2019). *The Nordic Model: Language games promoting literacy skills - a 10 year phonological intervention follow-up from kindergarten to grade 9*. Doktorsavhandling. Åbo Akademi University. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-12-3851-2>

Persson, Sven (2021). *Pedagogiska relationer i förskolan*. Skolverket.
<https://larportalen.skolverket.se/api/resource/P03WCPLAR151122>

Riad, Tomas. (2024). Föreläsning Skolverkets nätverksträff 2024-10-17 – 18.

Sandkvist, Éponine, & Fintling, Helena. (2026). Bokläsningens kraft. Utvecklingsartikel. I *Leda & lära* nr 9/2026 Hämtad 2026-04-21
https://www.skolporten.se/app/uploads/2026/03/leda_lara_9_2026.pdf

Skolinspektionen. (2023). *Huvudmäns och rektorers arbete för kvalitet i undervisning på förskolor i socioekonomiskt svagare områden. (Tematisk kvalitetsgranskning. (Diarienummer: 2022:4347). Hämtad 2026-08-07*
<https://www.skolinspektionen.se/globalassets/02-beslut-rapporter-stat/granskningsrapporter/tkg/2023/forskolor-i-utsatta-omraden/arbete-for-kvalitet-i-forskolor-i-socioekonomiskt-svaga-omraden.pdf>

Skolverket. (2009). *Vad påverkar resultaten i svensk grundskola? Kunskapsöversikt om betydelsen av olika faktorer Sammanfattande analys*. Skolverket. Hämtad 2026-08-10
<https://www.skolverket.se/getFile?file=2258>

Sterner, Görel. (2023). Mejlkommunikation 2023-09-17.

Sterner, Görel, & Lundberg, Ingvar. (2018). *Före Bornholmsmodellen. Språksamlingar i förskolan*. Natur & kultur.

Thulin Olander, Ingrid, & Åkerlund, Marie. (2025). *Leda för läsutveckling. En praktisk handbok för skolans huvudman*. Näringslivets skolforum. Hämtad 2026-04-07
https://www.svensktnaringsliv.se/bilder_och_dokument/hy3kw3_svn_han_dbok_01_digitalpdf_1245376.html/SvN_Handbok_01_DIGITAL.pdf

Vetenskapsrådet. (2024). *God forskningssed*. Hämtad 2025-11-22
<https://www.vr.se/analys/rapporter/vara-rapporter/2024-10-02-god-forskningssed-2024.html>

Wibeck, Victoria. (2010). *Fokusgrupper – Om fokuserade gruppintervjuer som undersökningsmetod* (2. uppl.). Studentlitteratur.

Wolff, Ulrica, & Gustafsson, Jan-Eric. (2022). Early phonological training preceding kindergarten training: effects on reading and spelling. *Read Writ*, 35, 1865–1887. <https://doi.org/10.1007/s11145-022-10261-x>

Förskoleutveckling. Hämtad 2025-05-27 <https://forskoleutveckling.nu/>

Bilaga 1

Enkät med bakgrundsfrågor till rektorer:

Frågor:	Antal
1)Förskoleområde	
2) Antal avd totalt	
3) Hur många avdelningar använder Före Bornholmsmodellen?	
4) Hur många avdelningar använder inte Före Bornholmsmodellen?	
5) Hur många avdelningar utav de som använder Före Bornholmsmodellen, använder metoden traditionellt utifrån manualen med alla samlingar från pärm till pärm?	
6) Hur många avdelningar utav de som använder Före Bornholmsmodellen, använder metoden på ett mer utvecklat sätt? D v s Före Bornholmsmodellen + projekt/tema/rutiner används mer integrerat t ex utifrån egen planering med materialet som stöd.	
7a) Hur många avdelningar utav de som inte använder Före Bornholmsmodellen, använder någon annan metod?	
7b) I så fall vad?	
8) Ange termin då Före Bornholmsmodellen började användas på förskoleområdet?	

Bilaga 2

Fokusgruppsintervjufrågor med förskolepersonal

Hur har implementeringen av Före Bornholmsmodellen genomförts?

Hur har arbetet förändrats sedan ni började arbeta med Före Bornholm?

Hur används materialet idag?

Hur arbetar ni utifrån ett flerspråkigt perspektiv?

Hur kan det arbetssätt som används idag förbättras?

Hur kan Före Bornholmsmodellen bli en kontinuerlig del i det vardagliga arbetet?

Framgångseffekter

Utmaningar

Bilaga 3

Fokusgruppsintervjufrågor språkpedagoger och logopeder:

Hur har implementeringen av Före Bornholmsmodellen genomförts?

Hur har medarbetare fått kompetens om materialet?

Har en förbättringsorganisation skapats som ger förutsättningar för arbetet med FB? I så fall hur?

Hur kopplas arbetet med FB ihop med kvalitetsarbetet?

Används FB i det kollegiala lärandet? Och i så fall hur?

Hur syns arbetet med FB-modellen i utbildningen?

Förutsättningar

Framgångseffekter

Utmaningar

Övrigt

Bilaga 4

Observationsschema

PEDAGOGFAKTORER	
P1	Pedagogen använder stöttande strategier när relevant Pedagogen ställer frågor som vägleder barnet/barnen i riktning mot lärandemålen. Pedagogen instruerar/talar om för /visar med sin kropp hur uppgiften barnet/barnen håller på med kan lösas. Pedagogen uppmuntrar med ord eller i handling barnets/barnens försök. Pedagogen avstår från att avbryta barn som arbetar fokuserat inom ramen för läraaktiviteten och inväntar barnets behov av stöd. Pedagogen strävar efter att expandera barnets/barnens fokus för att främja ett ökat lärande.
P2	Pedagogen strukturerar aktiviteten i linje med de specifika lärandemålen Pedagogen klargör inledningsvis vad aktiviteten går ut på, påminner vid behov/klargör om aktiviteten förändras efterhand. Pedagogen ser till att funktionella och inspirerade material finns tillgängliga för barnen. Pedagogen introducerar specifika ord eller verbala beskrivningar för att utveckla pågående resonemang. Pedagogen vägleder vid behov barnets kroppsliga position så att det kan fokusera på aktiviteten (ex. att barnet sitter stilla vid samling eller att barnet blick är riktad så att det tydligt kan se vad som pågår). Pedagogen tillåter barns initiativ till lek, utforskande och fantasi och för på ett vältajmat sätt tillbaka barnet till läraaktiviteten.
P3	Pedagogen stöttar både enskilda barn och barngruppen i relation till de för uppgiften specifika lärandemål Pedagogen tilltalar och/eller ställer frågor till hela eller merparten av barngruppen i relation till lärandeaktiviteten. Pedagogen uppmärksammar med ord eller handling, hela barngruppen på deras interaktion kring lärandeaktiviteten. Pedagogen uppmuntrar barnen att uppmärksamma varandras arbete, samarbeta och hjälpa varandra. Pedagogen adresserar enskilda barn i gruppen för att öka deras deltagande i gruppaktiviteten. Pedagogen rör sig mellan olika barn och stöttar var och ett.
P4	Pedagogen ger uttryck för engagemang och fokuserad uppmärksamhet som främjar uppmärksamhet och motivation Pedagogen förmedlar positiva känslor i förhållande till läraaktiviteten genom sitt minspel (le, se glad eller entusiastiskt ut) och sätt att tala. Pedagogen avhåller sig från att framstå som kort i tonen/verka irriterad när barnen inte följer instruktionerna Pedagogen håller kvar sitt eget fokus på barnets läraaktivitet. Pedagogen tonar vid behov in barnets negativa känslor (ex. ledsen, misslyckande, ilska) i förhållande till uppgiften. Pedagogen rör sig i närheten av barnen, på barnens nivå och/eller på golvet och skapar på så sätt förutsättningar till samspel som fångar barnens uppmärksamhet och intresse.
P5	Pedagogen stöttar barnets/barnens metakognitiva funktioner Pedagogen uppmärksammar/sätter ord på hur barnet/barnen tar sig an uppgiften. Ex. hur ska du lösa det här? Pedagogen uppmärksammar/sätter ord på barnets/barnens självreglering i förhållande till uppgiften. Pedagogen uppmärksammar/sätter ord på hur det känns att genomföra uppgiften. Pedagogen uppmärksammar/sätter ord på hur barnet tänker och/eller kommer med förslag på hur man kan utveckla eller främja sitt tänkande Pedagogen frågar om barnet kommer ihåg/kan minnas något man gjort eller talat om tidigare.
P6	Pedagogen stöttar barnets/barnens intresse och nyfikenhet Pedagogen berättar om fakta, visar föremål, bilder eller annat konkret material som för barnen är nytt, överraskande, tvetydigt eller bryter mot tidigare föreställningar och förklaringsmodeller. Pedagogen ställer öppna frågor som pekar mot en avgränsad frågeställning. Ex. Hur tror ni det blev? Hur stort/tungt/högt är det tror ni? Var tror ni det finns? Hur länge sen var det? Varför tror ni det är så? Varför blev det så? Hur funkar den? Kan ni gissa hur...? Tror ni att det är A,B eller C? Pedagogen väntar med att direkt leverera svar eller förklaringar. När pedagog levererar svar kopplar pedagog in nya öppna följdfrågor eller nya frågeställningar Ex. Vill ni veta svaret? Det är faktiskt så att... Och vet ni att...hur tror ni att...? Pedagogen uppmärksammar barnens spontana frågor och låter barnet komma med egna förklaringar och hypoteser innan svaret levereras, och följer upp med nya öppna följdfrågor.

Med inspiration från The Early Childhood Scaffolding Scale (ECSS)

Bilaga 5

fr o m ht 2026

Vår vision

Varje barn som deltar i Jönköpings kommuns förskolors utbildning ska utveckla tro på sin egen förmåga och utveckla en identitet som lärande människa.

Riktningsgivare "Förstå och bli förstådd"

Förskolans utvecklingsarbete riktar fokus mot vårt språk- och kunskapsutvecklande förhållningssätt.

Genom tillgänglig lärmiljö och varierad undervisning skapar vi likvärdighet i utbildningen. Vi gör medvetna val av innehåll, metoder och lärvärtyg för att stödja, stimulera och utmana varje barns språk och kunskapsutveckling vidare. Tätt kopplat till dessa områden belyser vi pedagogiska relationer där aktiv närvaro med barnen värderas högt och tas tillvara i både spontan och planerad undervisning.

jonkoping.se

JÖNKÖPINGS
KOMMUN

Bilaga 6

En praktisknära berättelse - hur undervisningen kan stärka barns språkutveckling med Före Bornholmsmodellen som metod

I den här texten används Jönköpings kommuns vision och riktningsgivare som utgångspunkt i reflektionen och analysen i slutet av berättelsen.

Vision

Varje barn som deltar i Jönköpings kommuns förskolors utbildning ska utveckla tro på sin egen förmåga och utveckla en identitet som lärande människa.

Riktningsgivare

”Att förstå och bli förstådd”. Förskolans utvecklingsarbete riktar fokus mot vårt språk och kunskapsutvecklande förhållningssätt. Genom tillgänglig lärmiljö och varierande undervisning skapar vi likvärdighet i utbildningen. Vi gör medvetna val av innehåll, metoder och lärverktyg för att stödja, stimulera och utmana varje språk och kunskapsutveckling. Tätt kopplat till dessa områden belyser vi pedagogiska relationer där aktiv närvaro med barnen värderas högt och tas tillvara i både spontan och planerad undervisning.

Inledning

En rapport har skrivits fram med syftet att få kunskap om hur förutsättningar, förhållningssätt och material i *Före Bornholmsmodellen* kan bidra i arbetet med barns språkutveckling och språkliga medvetenhet i Jönköpings kommun. Den här texten riktar fokus mer mot hur undervisning med Före Bornholmsmodellen kan gå till. Underlaget för denna berättelse är observationer på två avdelningar i två olika förskoleområden. Vi har valt att kalla avdelningarna för Röd och Blå. Besökens syfte är att observera personalens förhållningssätt i mötet med barnen och hur de arbetar med materialet så att det blir meningsfullt och språkutvecklande för barnen. Vad ser de för möjligheter eller eventuella hinder i arbetet med Före Bornholmsmodellen? Vi har utgått från ett observationsprotokoll, för att

lättare kunna kartlägga förhållningssättet i arbetet med Före Bornholm, se bilaga 1. Under besöken på förskolorna har vi fått ta del av avdelningarna Röd och Blås sätt att arbeta med Före Bornholmsmodellen. På båda avdelningarna gick barn i åldrarna 3-5 år. Våra besök kan beskrivas med ett ord, Välkommen!

Vi välkomnas på ett genuint hjärtligt sätt på båda förskolorna av såväl barn som personal. Alla vet att vi ska komma och barnen kommer fram och tittar nyfiket på oss. Några frågar vad vi heter, och berättar gärna vad de själva heter. På avdelning Blå får vi en gedigen rundvandring av ett gäng barn som stolt visar upp sin miljö på förskolan. En melodi hörs i slutet av rundvandringen och det var signalen för att samlingen ska börja. Allt städas snabbt undan och barnen sätter sig på mattan. När det var dags för samling på avdelning Röd användes en annan typ av signal. Som signal pratade förskolepersonalen med barnen om att det var dags för samling så att de fick möjlighet att avsluta sin aktivitet.

Båda avdelningarna började med att hela barngruppen deltog på samlingen. Namnupprop på olika sätt inledde samlingarna. Frukt intogs och sedan ett tydligt avslut. Upprop, frukt och avslut var samma på båda avdelningarna men upplägget skildes åt.

Observation avdelning Röd

På avdelning Röd inleddes samlingen med hela barngruppen. Samlingen började med ett namnupprop då en sten skickades runt från barn till barn, och det barn som hade stenen sa sitt namn. Barnen sa antingen endast sitt förnamn eller både för- och efternamn. Sedan åt de frukt gemensamt. Efter det fortsatte undervisningen med halva barngruppen, vilken hade planerats utifrån bokstaven T. Tigern Ture, som var en fingerdocka var med på undervisningen. Han älskade bokstaven T. Ett antal kort med bilder på föremål som började på olika bokstäver hade valts ut. Barnen tilldelades varsitt kort där de fick lyssna på och ljuda begynnelsebokstaven i föremålet på kortet. Om föremålet på kortet började på T, gav barnet kortet till Ture, annars gick kortet raka vägen ner i en papperskorg. Barnen fick tydliga instruktioner och möttes av en engagerad förskollärare som stöttade med förtydligande frågor när det behövdes. En lugnande hand lades diskret på en rygg när fokus hos det barnet växlade. Efter samlingen var det dags att gå till skogen. När barnen gick ut från rummet där samlingen ägt rum

fortsatte flera av barnen att komma på ord som började på T. ”Ttttttt-tåg”, ”ttttttt-träd”, ”tttttt-tax” är några ord som hördes på vägen ut i tamburen.

Observation av avdelning Blå

Under uppropet på avdelning Blå sjöng alla en sång där förnamnet på varje person sjöngs i tur och ordning. På avdelning Blå handlade dagens samling om Rödluvan och vargen. Hattar som symboliserade de olika rollerna ”maldes” ner i en kaffekvarn och förvandlades till glitter. Glittret hamnade i lådan i kaffekvarnen. Alla, barn såväl som vuxna, som ville fick ta glitter från lådan och sätta på näsan innan teatern kunde börja. Förskolläraren frågade om någon ville ha en roll i sagan om Rödluvan. Tre barn blev därefter utifrån sina önskemål tilldelade olika roller, så som mormor, varg och Rödluvan. Barnen spelade teatern och sa replikerna som hör till manuset i sagan. Ett barn ville ha stöd av förskolläraren med replikerna till en början, för att i slutet av teatern säga de välkända replikerna på egen hand. Förskolläraren stöttade med sin aktiva närvaro och engagemang för barnen och teatern. Tonen i rösten hos förskolläraren växlade från viskande till stark beroende på var i sagoberättandet de var. Frågor ställdes, som stöd både för enskilda barn och för hela barngruppen så att teatern kunde spelas enligt just den här versionen av Rödluvan.

Uppföljande och reflekterande samtal

I det uppföljande samtalet framkom det att avdelning Blå ville göra Före Bornholmsmodellen till sitt eget och bestämde sig tidigt för att det inte skulle bli en separat del utan att det skulle vara en del av temaarbetet. *I sagornas värld* valdes som tema. På en blå vägg satt moln av papper uppsatta. På varje moln fanns bilder av händelser som varit speciella för barnen utifrån böckerna i Före Bornholmsmaterialet. Ett nytt moln sattes upp inför varje introduktion av ny bok. När de arbetat klart med den sista boken sattes inga nya moln upp. Ett barn gjorde då ett eget och satte in de böcker det barnet hade fastnat mest för.

På avdelning Röd är Före Bornholmsmodellen i fokus. Förskolläraren berättar under samtalet att de jobbar tematiskt men har inget genomgående tema som sträcker sig över hela läsåret. Med tematiskt arbete menar de att de olika delarna hänger ihop och krokas i varandra men inte utifrån ett uttalat tema. Före Bornholmsmaterialet är en del av det språkutvecklande förhållningssättet och det som sker under hela dagen på förskolan. Ibland

leder en saga, ramsa eller sång vidare till andra aktiviteter och utvecklas till mindre projekt.

Ringeliringeli rosen är den ramsa som enligt Före Bornholmsmaterialet avlutar samlingarna. Den har personalen och barnen på avdelning Blå gjort om vid några tillfällen. Barnen har kommit med förslag på ändringar och ord har tagits bort eller lagts till. Exempelvis har färgerna i ramsan bytts ut mot andra färger eller ord och de har även gjort ramsan baklänges.

Avdelningarna Röd och Blå har olika sätt att signalera att det är dags för samling. Avdelning Blå använder en klocka som signal. Då vet barnen att de ska avsluta sin aktivitet och sätta sig i samlingsringen. På avdelning Röd pratar förskolepersonalen med barnen om att det är dags för samling så att de får möjlighet att avsluta sin aktivitet. Anledningen till att de gör så här, är beroende på vad barnen är igång med och det behövs olika lång tid för barnen att avsluta sin aktivitet. Förskolepersonalen försöker anpassa avsluten så att alla barn är redo ungefär samtidigt. När det är undanplockat sätter sig barnen i en ring för att delta i undervisningen.

I samtalet med förskolläraren på avdelning Blå framkom det att de hade arbetat med flera olika versioner av Rödluvan och även på olika sätt så som högläsning, teater, och förberedda lådor med figurer i. De arbetade med flera av böckerna på samma sätt och de arbetade även med de olika sätten utomhus.

Förskollärarna från både avdelning Röd och Blå berättade om hur de arbetar med Före Bornholmsmodellen under hela dagen. De berättade att de oftast använder språklekarna vid måltiderna. Barnen är medvetna om det och uppmärksammar förskollärarna på att de missat språklekarna om de pratat om annat under måltiderna. De berättar även om hur de använder sig av sammansatta ord i rutinsituationer så som exempelvis på och avklädning. Gummi-stövlar och regn-byxor är enkla exempel som angavs.

När arbetslaget på avdelning Röd har planerat undervisning delas alltid barngruppen i mindre grupper. Barnen är indelade i fyra grupper och ibland deltar två grupper och ibland bara en berättar en av förskollärarna. Förskolepersonalen tycker att de på så sätt får syn på varje barns lärande och att de kan möta varje barns behov genom att ha färre barn vid varje

undervisningstillfälle. Vid de här tillfällena är det oftast endast en förskollärare med.

Avdelning Blå har nästan alltid hela barngruppen med vid samlingarna och då är det alltid flera av personalen som deltar. Det är något som de pratat om och ser fördelar med. De kan då se hur den andra gör och också ta med det till planeringen. Arbetslaget har högt i tak och de kan exempelvis säga, ”tänk på det här nästa gång” eller ”ska vi kanske testa att göra så här”, är något som framkommer i samtalet efter observationen.

När boken om de Tio vilda hästarna var i fokus på avdelning Blå gjordes det käpphästar och det anordnades hästtävlingar och när Nasse-boken var i fokus hittades en stol på skogspromenaden. Hur kan vi sitta på den här var en fråga som uppstod och utforskades? På avdelning Röd gjordes det mössor som symboliserade de tio hästarna och de användes i dramatiseringen av De tio vilda hästarna. Båda avdelningarna använde fantasi och lek som verktyg för att utveckla sagorna. Ett exempel är när en av hästarna, alltså ett av barnen, hamnade i en grop eller fastande i ett rör i dramatiseringen av De tio vilda hästarna. Det stektes även pannkakor i stormkök och klossar användes som figurer när Sagan om pannkakan var i fokus. När avdelning Blå arbetade med Grodan-boken fick barnen skriva kärleksbrev till varandra och ett besök hos en skräddare gjordes när Mästerskräddare stod på tur i ordningen av språksamlingar. En av förskollärarna berättar att de upplevde att just Mästerskräddare var den bok som barnen fastnade minst för och hen ger själv sin bild av varför det kan ha blivit så. Hen tror att det handlade om att de som arbetslag var i en dipp just då, att de inte var tillräckligt engagerade och det speglade såklart planeringen och genomförandet av samlingarna. Det här visar att engagemanget är en viktig del i hur undervisningen i det språkutvecklande förhållningssättet formas. Det visar även på en förmåga hos personalen att vända blicken mot sig själv och insikten om att det som behöver förändras är den egna undervisningen. Inte att boken är tråkig eller att barnen är ointresserade.

Undervisning var ett begrepp som användes på avdelning Röd under hela stunden besöket varade och både barn och personal använde begreppet. Under samtalet efter observationen berättar förskolläraren att både barnen och förskollärarna säger undervisning istället för samling. Samtalet

fortsätter med att vi problematiserar spontan och planerad undervisning. Vi landar i att mycket som sker kan upplevas som spontan undervisning men egentligen är det planerat. I samtalet framkommer det att i reflektion och planering pratas det om olika moment som kan genomföras i undervisningen. Det kanske inte uttalas när momenten ska ske men när tillfälle dyker upp tas det till fånga och undervisningen kan upplevas som spontan. Det blir då en medveten spontan undervisning. Båda formerna är lika viktiga.

Både avdelning Röd och Blå har bytt ut eller kompletterat med andra böcker än de som ”ingår” i materialet och skälen till det har varit olika. Avdelning Blå använde inte Musikanterna i Bremen för de upplevde att barnen behövde något annat än den råhet som finns med i boken. De letade efter en annan liknande bok där budskapet var detsamma men framställningen var mjukare. Avdelning Röd hade en omröstning för barnen om vilka böcker som de tyckt bäst om under läsåret. De fem bästa var de här: Blå ugglan, Katten som inte hade något namn, Ritsagor, Räven och Mullvaden, En fe på badhuset. Endast en av böckerna ”ingår” i Före Bornholmsmaterialet och det var Ritsagor. Förskollärarna reagerade på att det var just den av Före Bornholmsmaterialet som var mest populär men hade inte tänkt på varför inte fler från Före Bornholmsmodellen tog sig in på listan. Böckerna som var mest populära är böcker som använts som högläsning vid exempelvis vilan vilka är utvalda utifrån läslistorna från Skolverket.

Som tidigare nämnts gjorde ett barn på avdelning Blå ett eget moln med sina favoritböcker. Där var De tio vilda hästarna, Sagan om Dim och Sagan om Pannkakan exempel på vad barnet fastnat främst för. Det speglade i stort sett de andra barnens upplevelse av de bästa böckerna upptäckte personalen när de frågade dem.

Implementeringen av Före Bornholmsmodellen skedde på olika sätt på de två olika förskoleområdena. Hur länge de har arbetat med materialet skiljer sig även åt. På ett område skedde implementeringen en termin före det var ”skarpt läge” och den sista planeringsdagen inför kommande läsår skulle ägnas åt planering av upplägg av arbetet med Före Bornholmsmodellen. Ledning var tydliga med att alla skulle arbeta med materialet. Det var inte

valfritt. Hur arbetslaget ville lägga upp arbetet var däremot mer fritt. Detta område har arbetat aktivt med Före Bornholm under läsåret 2025-2026.

På det andra förskoleområdet skedde implementeringen parallellt med en ”prövotid” av Före Bornholmsmaterialet. Även denna ledning var tydlig med att alla skulle arbeta med materialet men upplägget var fritt. Efter några månader upptäcktes att det var en obalans i hur avdelningarna tagit sig an materialet och en plan arbetades fram i olika utvecklingsgrupper. Detta område har arbetat sedan 2023 med Före Bornholmsmodellen.

Reflektion och analys

Om vi knyter ihop den här berättelsen med visionen och riktningsgivaren, att varje barn ska utveckla en tro på sin egen förmåga och identitet som lärande människa, blir det tydligt i våra observationer och samtal att engagemanget, tilltron till barnens förmågor och den aktiva närvaron spelar en stor roll i det språkutvecklande förhållningssättet. De pedagogiska relationerna som de förskollärare vi mötte skapat med barnen är också avgörande. Det känns i hela rummet, på båda avdelningarna, att relationer är viktiga för alla, barn såväl som vuxna. Psykologisk trygghet är något som barnen kan behöva känna för att få uppleva sig som en lärande människa och den tryggheten fanns och kändes. Det framkommer i samtalen att just det här med en varierad undervisning visar personalen på båda avdelningarna en stor förmåga i att använda som verktyg i planeringen av det språkutvecklande förhållningssättet. Det görs medvetna val av innehåll, metoder och lärverktyg för att stödja, stimulera och utmana varje barns språk och kunskapsutveckling. Fantasin är det främsta verktyget och undervisningen är holistisk vilket betyder att omsorg och undervisning bildar en helhet.

Genom en tillgänglig lärmiljö och varierande undervisning skapas en likvärdighet i utbildningen. Alla miljöer i den tillgängliga lärmiljön såsom social, fysisk och pedagogisk är väl genomtänkta och planerade. Det finns en tydlighet i genomförandet av undervisningen och interaktionen i det sociala samspelet används som ett verktyg i det språk och kunskapsutvecklande förhållningssättet. Lådor och böcker med material som arbetats fram utifrån språksamlingarna fanns tillgängliga för lek och utforskande över hela dagen. Arbetet med Före Bornholm ”levde” överallt

och hela tiden, inte koncentrerat till endast en samling någon eller några gånger i veckan. Alla upplevs förstå och bli förstådda!

Mia Heikkelä sa i en intervju i Vi lärare i förskolan, – ”Hopp är ett verb snarare än ett substantiv, det är något vi gör”. Att barnen ska känna hopp och att vi i förskolan ska göra vårt bästa för att de ska känna det, och att skapa meningsfulla sammanhang, måste vara vår högsta prioritet, att vi tror på dem och att vi är där för att stärka deras identitet som lärande människor.